

ФУНДАМЕНТАЛЬНЫЕ ОСНОВЫ ИССЛЕДОВАНИЯ СОЦИАЛЬНОЙ ИНФРАСТРУКТУРЫ В КОНТЕКСТЕ КОГНИТИВНО-СЕТЕВОЙ ПАРАДИГМЫ

© 2016 ТУЛЬЧИНСКАЯ С. А., КИРИЧЕНКО С. А.

УДК 338.49:334

Тутьчинская С. А., Кириченко С. А. Фундаментальные основы исследования социальной инфраструктуры в контексте когнитивно-сетевой парадигмы

Целью статьи является определение подходов к изучению социальной инфраструктуры как системы с использованием когнитивно-сетевой парадигмы. Для решения поставленной цели сформулированы следующие задачи: обоснование и определение парадигмы данного исследования; особенностей, свойственных социальной инфраструктуре, общих и специфических признаков системы, внешних факторов и их влияния на социальную инфраструктуру. Исследования базируются на когнитивно-сетевой парадигме, что, в свою очередь, дало возможность прийти к выводам, что социальная инфраструктура должна рассматриваться как система, выполнение основных функций которой связано с обеспечением жизнедеятельности и формированием условий для духовного, социального, экономического, интеллектуального развития населения, а также деятельностью объектов, связанных между собой соответствующими отношениями различной сложности и степени взаимовлияния, с сущими ей комплексностью, мультиэлементностью и структурой. Обосновано, что совокупность выделенных подсистем социальной инфраструктуры создают её целостность и единство, находясь в постоянных взаимоотношениях между собой. Доказано, что подсистемы, объединенные в единую целостность, имеют свойства, несоизмеримые со свойствами каждой из подсистем отдельно. При этом каждая подсистема может в то же время рассматриваться и как единое целое.

Ключевые слова: социальная инфраструктура, система, подсистема, функции, когнитивно-сетевая парадигма.

Рис.: 1. **Библ.:** 12.

Тутьчинская Светлана Александровна – доктор экономических наук, профессор, профессор кафедры экономики и предпринимательства, Национальный технический университет Украины «Киевский политехнический институт» (пр. Победы, 37, Киев, 03056, Украина)

E-mail: tuha@ukr.net

Кириченко Сергей Александрович – соискатель, Национальный технический университет Украины «Киевский политехнический институт» (пр. Победы, 37, Киев, 03056, Украина)

E-mail: s_kirichenko2015@ukr.net

УДК 338.49:334

Тутьчинська С. О., Кириченко С. О. Фундаментальні основи дослідження соціальної інфраструктури у контексті когнітивно-мережевої парадигми

Метою статті є визначення підходів до вивчення соціальної інфраструктури як системи з використанням когнітивно-мережевої парадигми. Для вирішення поставленої мети сформульовані такі завдання: обґрунтування і визначення парадигми даного дослідження; особливостей, властивих соціальній інфраструктурі, загальних і специфічних ознак системи, зовнішніх факторів та їхнього впливу на соціальну інфраструктуру. Дослідження базуються на когнітивно-мережевій парадигмі, що, своєю чергою, дало можливість дійти висновків, що соціальна інфраструктура повинна розглядатися як система, виконання основних функцій якої пов'язане із забезпеченням життєдіяльності й формуванням умов для духовного, соціального, економічного, інтелектуального розвитку населення, а також діяльністю об'єктів, пов'язаних між собою відповідними відносинами різної складності та ступеня взаємовпливу, з притаманними їй комплексністю, мультиелементністю і структурою. Обґрунтовано, що сукупність виділених підсистем соціальної інфраструктури створює її цілісність і єдність, перебуваючи в постійних взаєминах між собою. Доведено, що підсистеми, об'єднані в єдину цілісність, мають властивості, непорівнянні з властивостями кожної з підсистем окремо. При цьому кожна підсистема може одночасно розглядатися і як єдине ціле.

Ключові слова: соціальна інфраструктура, система, підсистема, функції, когнітивно-мережева парадигма.

Рис.: 1. **Бібл.:** 12.

Тутьчинська Світлана Олександрівна – доктор економічних наук, професор, професор кафедри економіки і підприємництва, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут» (пр. Перемоги, 37, Київ, 03056, Україна)

E-mail: tuha@ukr.net

Кириченко Сергій Олександрович – здобувач, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут» (пр. Перемоги, 37, Київ, 03056, Україна)

E-mail: s_kirichenko2015@ukr.net

UDC 338.49:334

Tulchynska S. O., Kyrychenko S. O. Fundamentals of Studying Social Infrastructure in the Context of Cognitive-Network Paradigm

The article is aimed at determining approaches to studying social infrastructure as a system, making use of cognitive-network paradigm. To address the aim, following tasks have been formulated: substantiating and defining paradigm of the study; the features proper to social infrastructure, general and specific signs of system, external factors and their impact on social infrastructure. Research is based on cognitive-network paradigm, which, in turn, helped us to come to conclusions that social infrastructure should be considered as a system, implementation of the main functions of which are related to providing for the vital needs and formation of conditions for the spiritual, social, economic and intellectual development of population, as well as activity of the objects, linked by the appropriate relationships of varying complexity and degree of interaction, with its proper complexity, multielementarity and structure. It is substantiated that combination of selected subsystems of the social infrastructure creates her integrity and unity, being in permanent relationships with each other. It has been proven that the subsystems, united in a common integrity, represent properties which are far superior than properties of each individual subsystem alone. Each subsystem can at the same time be considered as a whole entity.

Keywords: social infrastructure, system, subsystem, functions, cognitive-network paradigm.

Fig.: 1. **Bibl.:** 12.

Tulchynska Svitlana O. – D. Sc. (Economics), Professor, Professor, Department of Economics and Business, National Technical University of Ukraine «Kyiv Polytechnic Institute» (37 Peremohy Ave., Kyiv, 03056, Ukraine)

E-mail: tuha@ukr.net

Kyrychenko Sergiy O. – Applicant, National Technical University of Ukraine «Kyiv Polytechnic Institute» (37 Peremohy Ave., Kyiv, 03056, Ukraine)

E-mail: s_kirichenko2015@ukr.net

Развитие социальной инфраструктуры в регионах Украины является одним из доминирующих факторов обеспечения удовлетворения разнообразных потребностей индивидуума, семей, различных социальных групп и человечества в целом. Развитие социальной инфраструктуры обеспечивает доступность разноплановых жизненных благ населения, гарантии социальной, экологической безопасности, повышение уровня и качества жизни населения.

Проблемам развития социальной инфраструктуры были посвящены труды таких зарубежных исследователей: Р. Йохимсена, Х. Зингера, Д. Кларка, А. Маршалла, А. Пезенти, Д. Рея, П. Розенштейна-Родана, Е. Симониса, П. Самуэльсона, А. Хиршмана, Г. Цехлина, Е. Шотлера, А. Янгсона и других авторов.

Среди отечественных ученых, исследования которых направлены на решение проблем развития социальной инфраструктуры, необходимо отметить: А. Н. Алымова [1], Б. М. Данилишина [4], И. П. Кинаш [5], А. А. Мазараки [6], М. К. Орлатого [7], А. Н. Салий [8], Д. А. Стеченко [9], Н. М. Тимошенко [10] и др.

Несмотря на большое количество публикаций, посвященных проблемам развития социальной инфраструктуры, дискуссионным и нерешенным является разработка методологических основ развития социальной инфраструктуры. Необходимо подчеркнуть, что в современных условиях экономической дестабилизации особое значение для функционирования социальной инфраструктуры приобретает разработка методологических основ, отражающих философско-мировоззренческий взгляд и содержание социальной инфраструктуры.

Целью статьи является определение подходов к изучению социальной инфраструктуры как системы с использованием когнитивно-сетевой парадигмы. Для решения поставленной цели сформулированы следующие *задачи*: обоснование и определение парадигмы данного исследования, особенностей, свойственных социальной инфраструктуре, свойств социальной инфраструктуры как системы, общих и специфических признаков системы, внешних факторов и их влияния на социальную инфраструктуру.

Разработка методологических основ развития социальной инфраструктуры побуждает к поиску и определению парадигмы данного исследования. Парадигма оказывает содействие научному сообществу в поиске и нахождении модели принятия решений на основе гносеологии познания. При определении парадигмы данного исследования, на наш взгляд, нужно учитывать такие факторы:

- ✦ *во-первых*, при научном познании важен принцип целостности, то есть когерентности, являющийся базисом когнитивной парадигмы как элемента познания естественных, технических, социальных, гуманитарных сфер развития общества, их согласования и взаимосвязи;
- ✦ *во-вторых*, социальная инфраструктура нуждается в осмыслении не как «структура», которая может быть описана в статическом состоянии, а прежде всего как «система», в основе характеристик которой лежит динамика про-

цесса. В социальной инфраструктуре под влиянием эволюционных процессов происходят существенные изменения, которые являются основополагающим фундаментом других процессов общественного развития. На становление, развитие и функционирование социальной инфраструктуры влияют различные факторы, формируя при этом определенный тренд ее развития, который обосновывает использование методологического подхода, учитывает процесс как явление и процессное мышление как скоординированную совокупность научного анализа. На наш взгляд, именно сетевая парадигма дает возможность раскрыться системному мышлению в соотношении частного и целого, в трансформации от рассмотрения социальной инфраструктуры как структуры в статическом состоянии в производную динамического процесса, что раскрывает сущность прогностической функции социальной инфраструктуры.

Таким образом, методология научного познания когнитивно-сетевой парадигмы учитывает как когерентность, так и будущие вызовы постиндустриального общественного развития, расширяет возможности постижения научного познания живой и неживой материи в рамках единой сети сосуществования.

Когнитивно-сетевая парадигма как основа нашего исследования дает возможность определить подходы к изучению социальной инфраструктуры, хотя перед этим, на наш взгляд, необходимо более подробно рассмотреть социальную инфраструктуру как систему.

В семантическом смысле сам термин «инфраструктура» включает в себя слово «структура». «*Structura*» – от лат. строение, расположение и «*infra*» – под, ниже, то есть под инфраструктурой – буквально можно понимать всё, что находится под строением. Но, на наш взгляд, при рассмотрении сущности понятий «социальная инфраструктура» и «инфраструктура» главным является их функциональное назначение, поэтому инфраструктуру, прежде всего, необходимо рассматривать как некую систему высшего порядка, обладающую всеми признаками системы и имеющую самостоятельное научное и практическое значение, а социальную инфраструктуру – как ее подсистему, которая, в свою очередь, может рассматриваться как самостоятельная система, выполняющая конкретные функции.

Итак, генезис понятия «инфраструктура» заключается в том, что она рассматривается как определенная система, имеющая свою структуру, комплексность, мультиэлементность и функционирование которой связано с процессом выполнения функций.

Теория систем и само понятие «система» исследовалось такими учеными, как Л. Бергаланфи, Г. Гегелем, И. Кантом, А. Холлом, Р. Фейжином и др. Так, американский ученый Дж. Ван Гиг – известный исследователь систем и системного подхода – в своей работе «Прикладная общая теория систем» высказывает мнение, что «... система является естественным сочетанием совокупности отдельных самостоятельно существующих ча-

стичних елементів, зв'язаних між собою організаційною сукупністю складних відносин» [3, с. 16]. Сьогодні учені [2, с. 16; 11, с. 43] частіше за все трактують систему як некую сукупність і визначають відносини між підсистемами, об'єктами, елементами, системами, взаємодія яких, в свою чергу, дає толчок для виникнення нових якостей, властивостей і т. д. Головним ознакою системи є те, що її нові сформовані властивості не є пропорційними до суми властивостей окремих її складових.

Оскільки для наукового пізнання нами обґрунтована когнітивно-сетевий парадигма, актуальним, на наш погляд, є висновок Ю. Черняка, який стверджує, що система – це взаємопов'язаний комплекс матеріальних об'єктів, методів і засобів розв'язання складних економічних проблем і підкріплює, що це сукупність об'єктів і інформації про їх стан, а також комплекс відносин, зв'язів і інформації [12, с. 6–7].

Можливо відзначити такі особливості властивостей соціальної інфраструктури:

- ✦ *во-перших*, соціальна інфраструктура є підсистемою економіки, функціонує при цьому на різних рівнях суспільного виробництва: держави, регіону, підприємства. При цьому необхідно відзначити, що комплексне обслуговування населення елементами соціальної інфраструктури здійснюється безпосередньо на регіональному і муніципальному рівнях, трансформуючись в систему розвитку потенціалу населення, його життєзабезпечення і виробництва;
- ✦ *во-других*, будучи підсистемою регіонального господарського комплексу – самовироблюваної системи, соціальна інфраструктура складається з сукупності галузей і підгалузей, які мають вертикальні і горизонтальні зв'язи і взаємодіють в процесі суспільного виробництва;
- ✦ *в-третьих*, соціальна інфраструктура може розглядатися як відносно самостійна підсистема ринку в складі загальногосподарського ринку;
- ✦ *в-четвертих*, соціальна інфраструктура є підсистемою інфраструктури в цілому, яка включає в себе також виробничу інфраструктуру і др.

Итак, соціальну інфраструктуру можна розглядати як змінну, самоорганізуючу підсистему вищого порядку інфраструктури в цілому, регіонального господарського комплексу, ринку і т. п.

В свою чергу, соціальна інфраструктура має всі ознаки самостійної системи, а саме: цілісність і складність об'єкта, можливість розділення на складові частини (підсистеми), входження її в складові частини більш високого порядку, а також володіння специфічними і загальними ознаками.

Соціальна інфраструктура, як і будь-яка інша система, має певний ступінь неоднорідності і різноманітності структури, проявляючись через: взаємодія різних елементів або об'єктів, інтегрованих в єдину структуру; діяння одного або декількох елементів, використовуючи певні ресурси системи і змінюючи її стійкість або розвиток.

Також доказом того, що соціальна інфраструктура є системою, на наш погляд, є те, що вона має всі властивості, які присущі будь-якій системі:

1) *зв'язок з зовнішнім середовищем* – соціальна інфраструктура є взаємозалежною з зовнішнім середовищем, при цьому вона виступає самостійною, відкритою і сумісною системою;

2) *цілісність* допомагає усвідомити те, що ціле не є простою сумою своїх частин, набуваючи при цьому властивостей, яких немає в одній з підсистем окремо. Таким чином, цілісність дає можливість розглядати соціальну інфраструктуру як складну організовану цілісність, що проявляється в реалізації своїх основних функцій з метою забезпечення соціально-економічного розвитку, виробництва потенціалу і забезпечення життєдіяльності населення;

3) *ієрархічність* – можливість виділити в системі різні рівні підсистем за різними ознаками, наприклад функціональним ознакою, які, в свою чергу, мають загальні і специфічні властивості системи; а також розглядати соціальну інфраструктуру як системи більш високого порядку або навпаки нижчого, наприклад, в системі інфраструктури або регіонального господарського комплексу;

4) *структурованість* дозволяє відокремити в системі компоненти, які мають в просторово-часовій реалізації здатність обмінюватися між собою інформацією, в результаті чого можуть виникати відносно автономні підсистеми певного рівня в межах системи, які мають свої ознаки і ознаки системи.

Таким чином, соціальна інфраструктура може розглядатися як система, оскільки вона має всі властивості і ознаки системи, які характеризують її сутність і складність, а саме: зв'язок з зовнішнім середовищем, первинність цілого в системі, ієрархічність, складність структури, а також розмірність, надійність, стійкість, оптимальність, неперервність функціонування і розвитку, адаптивність і т. п.

Як уже відзначалося, соціальна інфраструктура як система має загальні і специфічні ознаки системи. З урахуванням того, що до соціальної інфраструктури належать багато галузей і різних видів діяльності, існують загальні ознаки, які об'єднують їх в єдину систему соціальної інфраструктури, а саме:

- ✦ *во-перших*, функціональна спрямованість на надання соціальних послуг – при наданні соціальних послуг головним є вплив на природу, предмет праці або форму речей, а саме кінцеве вплив на людину, на його соціальне, духовне, культур-

ное развитие, его жизнедеятельность, воспроизводство и т. п.;

- ✦ *во-вторых*, направленность услуг проявляется в особенностях управления отраслями социальной инфраструктуры и определения эффективности их деятельности с учетом социальных факторов;
- ✦ *в-третьих*, долговременность проявления результатов – результативность функционирования социальной инфраструктуры чаще всего имеет отсроченный характер действия в ожидании результата;
- ✦ *в-четвертых*, неоднородность территориального размещения предприятий и учреждений социальной инфраструктуры – их близость к месту массового потребления услуг;
- ✦ *в-пятых*, диверсификация источников финансирования отраслей, предприятий, учреждений, организаций социальной инфраструктуры, которые, в свою очередь, могут принадлежать к государственной, коммунальной и частной форме собственности.

Авторское видение социальной инфраструктуры как системы представлено на *рис. 1*. Для функционирования и развития социальной инфраструктуры как системы важную роль играет внешнее воздействие, поскольку система не является изолированной от него. Необходимо подчеркнуть роль и содержание функций, которые выполняет институциональная среда по отношению к социальной инфраструктуре, а именно:

- ✦ *целостно-нормативная* – формирование соответствующего нормативно-законодательного поля, общественных ценностей, социальной ответственности бизнеса, параметров взаимодействия субъектов социальной инфраструктуры между собой и с муниципальной, региональной и государственной властью, поведенческих стандартов предоставления высокого качества услуг населению объектами инфраструктуры всех форм собственности;
- ✦ *мотивационно-стимулирующая* – формирование условий и конкретных стимулов для привлечения частного капитала на развитие объектов социальной инфраструктуры, агрегирование интересов и потребностей различных групп населения позволяет обеспечить эффективное взаимодействие власти и населения, надежность прав собственности, демонополизацию экономики, создание конкурентной среды, снижение затрат при вхождении на рынок, преодоление коррупции, доступность долгосрочных кредитных ресурсов для социально-ориентированного бизнеса;
- ✦ *стабилизационная функция* – особенно важна в нестабильных условиях отечественной экономики; её реализация проявляется в деятельности политико-правовых институтов, обеспечивая различные формы безопасности, логичности и соответствии развития социальной инфраструк-

туры общественным потребностям и ожиданиям, неприкосновенности личности и частной собственности, независимости суда и т. п.

ВЫВОДЫ

Таким образом, выполнение институциональной средой своих функций имеет большое влияние на развитие социальной инфраструктуры, позволяя эффективно работать ей как единой системе, как единому целому.

Итак, социальная инфраструктура – сфера производства и потребления различных благ. При этом управление и развитие социальной инфраструктурой требует учета экономических, социокультурных, политических тенденций развития общества. Её функционирование, с учетом влияния подсистемы общественного воспроизводства, подчиняется основным целям и задачам поступательного социально-экономического развития общества – социальной справедливости, всестороннему гармоничному развитию личности за счет удовлетворения бытовых, духовных, интеллектуальных и духовных потребностей. Принятие управленческих решений по развитию социальной инфраструктуры направлено на достижение поставленных перед ней целей, направленных на создание объективных условий развития общества, регионов, муниципальных образований и всестороннего развития каждой личности путем удовлетворения её разноплановых потребностей. Эффективность социальной инфраструктуры зависит от наличия соответствующих ресурсов, в том числе финансовых и изменений внешней среды.

Проведенное исследование дает возможность сделать следующие выводы:

- 1) социальная инфраструктура должна рассматриваться как система, выполнение основных функций связанных с её функционированием – обеспечением жизнедеятельности и формированием условий для духовного, социального, экономического, интеллектуального развития населения, а также деятельностью объектов, которые взаимодействуют между собой с различной степенью сложности и взаимовлияния, с присущими ей комплексностью, мультиэлементностью и структурой;
- 2) совокупность выделенных подсистем социальной инфраструктуры создают ее целостность и единство, находясь в постоянных взаимоотношениях между собой;
- 3) подсистемы, объединённые в единую целостность, имеют свойства, не соизмеримые со свойствами каждой из подсистем отдельно, при этом каждая подсистема может одновременно рассматриваться и как единое целое;
- 4) социальная инфраструктура, в свою очередь, выступает подсистемой более высокого порядка, например, инфраструктуры в целом или регионального хозяйственного комплекса. ■

ЛИТЕРАТУРА

1. **Алымов А. Н.** Социальная инфраструктура: вопросы теории и практики / А. Н. Алымов, А. И. Кочерга, В. А. Богаенко. – К. : Наукова думка, 1982. – 335 с.

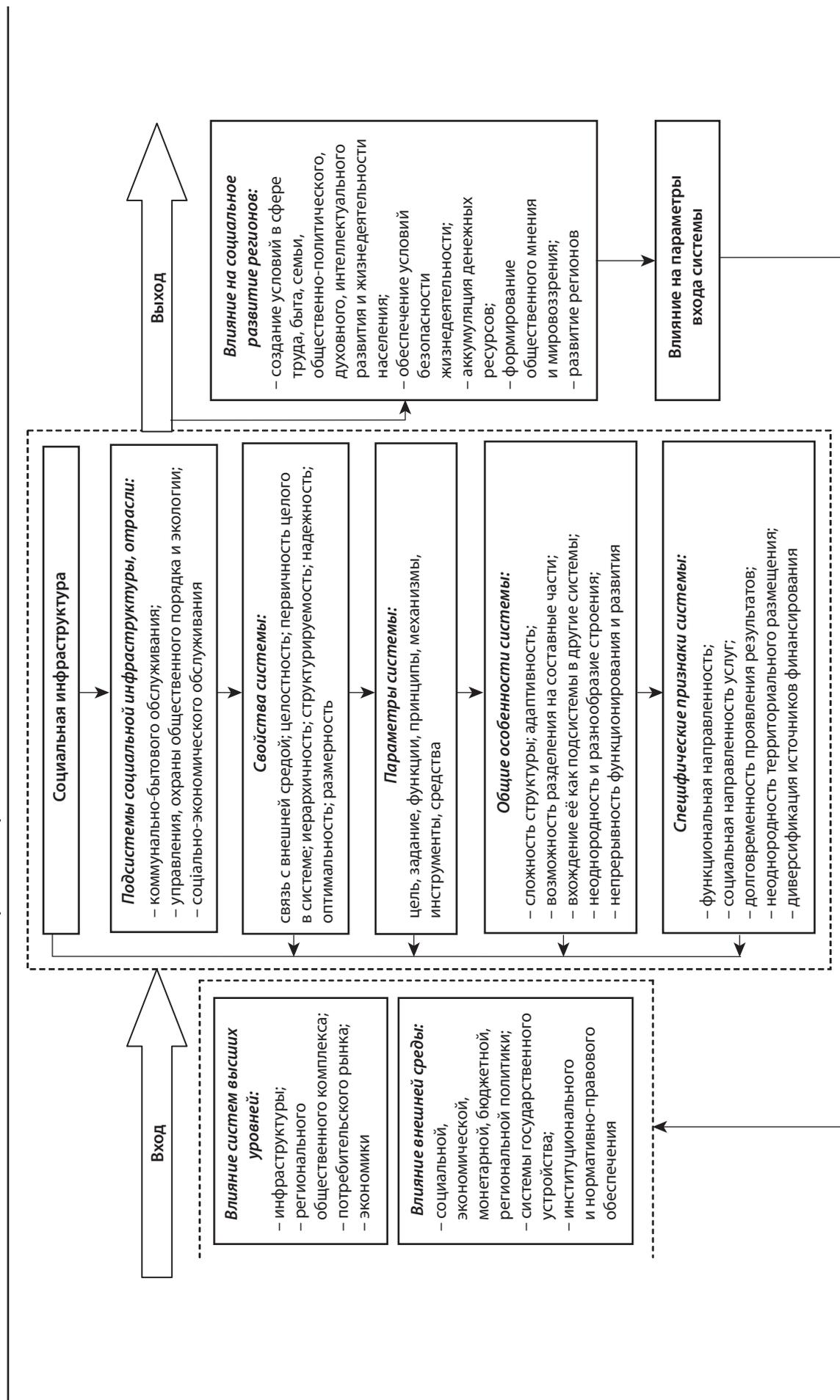

Рис. 1. Конфигурация социальной инфраструктуры и ее связей как системы

Источник: разработано и обосновано авторами.

2. Геєць В. М. Державні цільові програми та упорядкування програмного процесу в бюджетній сфері : монографія / В. М. Геєць, О. І. Амоша, Т. І. Приходько. – К. : Наукова думка, 2008. – 383 с.

3. Гиг Дж. В. Прикладная общая теория систем / Гиг Дж. Ван / В 2 кн. Книга 1 / Пер. с англ. под ред. Сушкова Б. Г., Тюхтина В. С. – М. : Издательство «Мир», 1981. – 336 с.

4. Данилишин Б. М. Культурно-освітня сфера як соціальна база підтримки ринкової трансформації в Україні / Б. М. Данилишин, В. І. Куценко. – К. : РВПС України НАН України, 1999. – 122 с.

5. Кінаш І. П. Склад і структура соціальної інфраструктури [Текст] / І. П. Кінаш // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2012. – Вип. 3 (46). Ч. 2.– С. 171–176.

6. Кочерга А. И. Народнохозяйственный комплекс и социальные проблемы / А. И. Кочерга, А. А. Мазараки. – М. : Мысль. – 1981. – 272 с.

7. Розвиток галузей соціально-побутового призначення в сільській місцевості / М. К. Орлатий, В. М. Вакуленко, О. С. Ігнатенко та ін. ; під ред. М. К. Орлатого. – К. : УАДУ, 2003. – 75 с.

8. Салій О. М. Функціональне призначення та основні завдання соціальної інфраструктури / О. М. Салій // Наука і економіка. – 2010. – № 2. – С. 215–218.

9. Стеченко Д. М. Розміщення продуктивних сил і регіоналістика : підручник / Д. М. Стеченко. – К. : Вікар, 2006. – 396 с.

10. Тимошенко М. М. Теоретичні засади розвитку соціальної інфраструктури сільських територій [Електронний ресурс] / М. М. Тимошенко // Ефективна економіка. – 2014. – № 11. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3501>

11. Тульчинська С. О. Органічність функціонування інтелектуально-інноваційної системи регіонів : монографія / С. О. Тульчинська. – Херсон : Вид-во «ПП Вишемирський В. С.», 2012. – 400 с.

12. Черняк Ю. И. Информация и управление : монография / Ю. И. Черняк. – М. : Наука, 1974. – 184 с.

REFERENCES

Alymov, A. N., Kocherga, A. I., and Bogayenko, V. A. *Sotsialnaya infrastruktura: voprosy teorii i praktiki* [Social Infrastructure: theory and practice questions]. Kyiv: Naukova dumka, 1982.

Cherniak, Yu. I. *Informatsiya i upravleniye* [Information and Control]. Moscow: Nauka, 1974.

Danylyshyn, V. M., and Kutsenko, V. I. *Kulturno-osvitnia sfera yak sotsialna baza pidtrymky rynkovoї transformatsii v Ukraini* [Cultural and educational spheres as social base of support market transformation in Ukraine]. Kyiv: RVPS Ukrainy NAN Ukrainy, 1999.

Gig, Dzh. V. *Prikladnaya obshchaya teoriya sistem* [Applied general systems theory]. Moscow: Mir, 1981.

Heiets, V. M., Amosha, O. I., and Prykhodko, T. I. *Derzhavni tsilovi prohramy ta uporiadkuvannya prohramnoho protsesu v biudzhethnii sferi* [The state target programs and streamline the programming process in the public sector]. Kyiv: Naukova dumka, 2008.

Kocherga, A. I., and Mazaraki, A. A. *Narodnokhozyaystvennyy kompleks i sotsialnyye problemy* [Economic complex and social problems]. Moscow: Mysl, 1981.

Kinash, I. P. "Skhad i struktura sotsialnoi infrastruktury" [Composition and structure of social infrastructure]. *Visnyk sotsialno-ekonomichnykh doslidzhen*, vol. 2, no. 3 (46) (2012): 171-176.

Orlatyi, M. K. et al. *Rozvytok haluzei sotsialno-pobutovoho pryznachennia v silskii mistsevosti* [The development of the field of social and domestic purposes in rural areas]. Kyiv: UADU, 2003.

Stechenko, D. M. *Rozmishchennia produktyvnykh syl i rehionalistyka* [Placement of the productive forces and regionalism]. Kyiv: Vikar, 2006.

Salii, O. M. "Funktionalne pryznachennia ta osnovni zavdannia sotsialnoi infrastruktury" [Functional and main tasks of social infrastructure]. *Nauka i ekonomika*, no. 2 (2010): 215-218.

Tulchynska, S. O. *Orhanichnist funktsionuvannia intelektualno-innovatsiinoi systemy rehioniv* [Organic intellectual functioning innovation system of regions]. Kherson: Vyshemyrskiy V. S., 2012.

Tymoshenko, M. M. "Teoretychni zasady rozvytku sotsialnoi infrastruktury silskykh terytorii" [Theoretical principles of social infrastructure in rural areas]. <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3501>